

dr Aleksandra Tornjanski

Akademija strukovnih studija Beograd, Odsek Visoka turistička škola

DOI: 10.5937/turpos0-44048

UDK: 338.482:656.07(497.11)
338.47

MENADŽMENT SAOBRAĆAJA U TURIZMU – ZNAČAJ SAOBRAĆAJNE INFRASTRUKTURE ZA RAZVOJ TURISTIČKIH DESTINACIJA U SRBIJI NA PRIMERU GRADA KRALJEVA I ZLATIBORSKOG OKRUGA

TRANSPORT MANAGEMENT IN TOURISM – THE IMPORTANCE OF TRANSPORT INFRASTRUCTURE FOR THE DEVELOPMENT OF TOURIST DESTINATIONS IN SERBIA ON THE EXAMPLE OF THE CITY OF KRALJEVO AND ZLATIBOR DISTRICT

Apstrakt: Saobraćajna infrastruktura u Srbiji predstavlja sastavni deo materijalne osnove turizma. Razvoj turističke destinacije je nemoguće ostvariti bez razvoja saobraćajne infrastrukture. Saobraćajna infrastruktura je sastavni deo turističke destinacije i uslov odvijanja svih aktivnosti i procesa u destinaciji. Atraktivni faktori same turističke destinacije ne mogu biti uspešno valorizovani ukoliko ne postoji dobra saobraćajna infrastruktura i saobraćajna povezanost. Upravo, razvoj saobraćaja doprineo je kretanju ljudi i razvoju turizma, posebno izgradnja saobraćajne infrastrukture, železničkih pruga, drumskih saobraćajnica i aerodroma, koji su doveli do savremenog masovnog turizma. Pобољшanje kvaliteta saobraćaja u pogledu brzine i udobnosti putovanja je izuzetno važan faktor u turističkoj ponudi danas. Destinacije koje poseduju kvalitetnu saobraćajnu infrastrukturu i dobru saobraćajnu povezanost, imaju veću atraktivnost kao destinacije za turiste. Važan preduslov za razvoj turizma na destinacijama predstavlja razvoj saobraćajne infrastrukture, odnosno položaj destinacije u odnosu na glavne saobraćajne puteve. Razvijenost avio-saobraćaja i postojanje aerodroma sa letovima prema emitivnim tržištima jedan je od važnih preduslova za razvoj turizma

Abstract: Transport infrastructure in Serbia constitutes an integral part of the material basis of tourism. The development of a tourist destination is impossible without the development of transport infrastructure. Traffic infrastructure is an integral part of a tourist destination and a condition for the development of all activities and processes in the destination. The attractive factors of the tourist destination itself cannot be successfully valorized if there is no good traffic infrastructure and traffic connections. In fact, the development of traffic contributed to the movement of people and the development of tourism, especially the construction of traffic infrastructure, railways, roads and airports, which have led to modern mass tourism. Improving the quality of traffic in terms of speed and comfort of travel is an extremely important factor in the tourist offer today. Destinations that have quality traffic infrastructure and good traffic connections are more attractive as destinations for tourists. An important prerequisite for the development of tourism in destinations is the development of traffic infrastructure, that is, the position of the destination in relation to the main traffic roads. The development of air traffic and the existence of an airport with flights to emitting markets is one of the

u Srbiji. Region oko grada Kraljeva i zlatiborski okrug imaju izuzetno dobar položaj za dalji razvoj turističke ponude Srbije. Izgradnja saobraćajne infrastrukture je prvi i odlučujući faktor koji utiče na rast i razvoj turizma na određenoj turističkoj destinaciji. Saobraćajna infrastruktura izuzetno snažno definiše i usmerava ekonomski razvoj i razvoj turizma Srbije. Uključivanje aerodroma u Kraljevu i Užicu, kao i dalje uključivanje drugih manjih aerodroma, posebno na onim lokacijama koje gravitiraju prema većem broju gradova, snažno će uticati na unapređenje turizma na nivou zemlje. Višestruke koristi od uključivanja manjih aerodroma u Srbiji, biće najlakše uočljive putem porasta broja putnika na ovim aerodromima, ali pravi efekti će se videti kada se pokretljivost ljudi, najpre iz regiona, bude uočila u godinama koje dolaze.

Ključne reči: menadžment saobraćaja, saobraćajne usluge, saobraćajna infrastruktura, turizam, turističke destinacije, Srbija, Kraljevo, Zlatibor

Uvod

Turizam se može definisati kao privredna delatnost u kojoj ljudi putuju i borave van svog uobičajenog mesta stanovanja u cilju opuštanja, zabave, rekreacije i odmora. Turizam predstavlja ključni faktor koji pokreće globalni ekonomski rast, a da bi on postigao, potrebno je da se lokalna zajednica fokusira na razvoj svog turističkog potencijala (Štros et al., 2018). Rast turizma je krucijalan za razvoj lokalne zajednice jer utiče na ukupni razvoj zemlje. Savremeni turizam mora uzeti u obzir sve faktore koji utiču na razvoj turističkog proizvoda, ispunjavanje ekonomskih, ekoloških i socijalnih kriterijuma je ključno za održivi rast turizma (Puška et al., 2022). Od posebne važnosti za turistič-

important prerequisites for the development of tourism in Serbia. The region around the city of Kraljevo and the Zlatibor district have an extremely good position for the further development of Serbia's tourist offer. The construction of transport infrastructure is the first and decisive factor that affects the growth and development of tourism in a certain tourist destination. Traffic infrastructure extremely strongly defines and directs the economic and tourism development of Serbia. The inclusion of the airports in Kraljevo and Užice, as well as the further inclusion of other smaller airports, especially in those locations that gravitate towards a larger number of cities, will strongly influence the improvement of tourism at the country level. Multiple benefits from the inclusion of smaller airports in Serbia will be most easily seen through the increase in the number of passengers at these airports, but the real effects will be seen when the mobility of people, primarily from the region, will be noticed in the years to come.

Key words: transport management, transport services, transport infrastructure, tourism, tourist destinations, Serbia, Kraljevo, Zlatibor

ku destinaciju su prirodna i stvorena obeležja, infrastrukturne karakteristike, struktura privrede i svojstva lokalnog stanovništva. (Mathieson et al., 1990)

Razvoj turističke destinacije nije moguć bez razvijenog saobraćajnog sistema (drumskog, pomorskog, vazdušnog, železničkog, rečnog). Primena znanja, nauke i tehnike u saobraćaju dovela je do razvijene saobraćajne infrastrukture i usavršavanje saobraćajnih sredstava. Ukupna turistička tražnja za nekom regijom direktno zavisi od postojanja i kvaliteta saobraćajne infrastrukture, železničkih pruga, putne mreže, aerodroma (Vujović et al., 2011). Autori Van den Berg, Van der Borg i Van der Meer (Van den Berg, Van der Borg, Van der Meer, 1995), smatraju da, su pored primarnih (atrakcije za

turiste) i sekundarnih (smeštaj, hrana, prodavnice i sl.) proizvoda i imidža, sastavni element integrisanog turističkog proizvoda i eksterna i interna dostupnost. Turisti očekuju da destinacija bude dostupna kako bi doputovali iz mesta stalnog prebivališta. U skladu sa tim, turisti najčešće koriste usluge aerodroma, odnosno avio saobraćaj, ali isto tako i pomorski, železnički saobraćaj, drumski saobraćaj i sl. Internu dostupnost definišu kao kretanje unutar grada koje podrazumeva adekvatan kvalitet javnog prevoza, odgovarajuću signalizaciju i mape.

Saobraćajna infrastruktura ima ključnu ulogu u stavljanju prirodnog faktora koji poseduje turistička destinacija u funkciju turista. Kvalitet saobraćajne infrastrukture na određenoj destinaciji utiče na kvalitet turističkog proizvoda, odnosno utiče na nivo zadovoljavanja potreba i očekivanja turista.

Imajući u vidu da, pored atraktivnosti turističke destinacije, koju čini skup onih faktora koji su osnova ponude turističke destinacije, i samim uslovima za boravak na destinaciji, pristupačnost same destinacije predstavlja njen integrišući deo. Pristupačnost turističke destinacije se može posmatrati sa aspekta geografske i ekonomske distance. Kod pristupačnosti lokacije geografska distanca se predstavlja kroz udaljenost u kilometrima ili časovima leta, dok se ekonomska distanca meri visinom troškova puta do same destinacije. Saobraćajna povezanost turističke destinacije kao i lokalna saobraćajna infrastruktura, predstavljaju zapravo nivo izgrađenosti turističke destinacije, od kojih zavisi i nivo razvijenosti te destinacije.

Turistička destinacija predstavlja manje ili više zaokruženu geografsku celinu, koja poseduje atraktivne, komunikativne i receptivne faktore tj. sve one prirodne, društvene, antropološke, kulturno-istorijske, saobraćajne pretpostavke, kao i pretpostavke za smeštaj i ishranu, odmor i zabavu turista. (Bakić, 2002). Pored pristupačnosti destinaciji na samu atraktivnost i konkurentnost turističke destinacije predstavlja blizina emitivnim turističkim tržištima. Poboljšanja

pristupačnosti koja proizlaze iz nove/dodatne aerodromske infrastrukture i uspostavljanja direktnih avio-veza mogu podstaći turizam u destinaciji smanjenjem novčanih i vremenskih troškova (Koo & Papatheodorou, 2017);

Planiranje i izgradnja saobraćajnica, zbog svoje snažne kapitalne intezivnosti, neophodno je strateški osmisliti i precizno odrediti. Za ulaganje u izgradnju saobraćajnica, posebno onih važnih za prevoz ljudi, odnosno turista, neophodno je detaljno poznavanje pravaca kretanja turista. Ulaganje u izgradnju, obnovu ili modernizaciju saobraćajnih puteva će se uraditi najpre tamo gde je ekonomska isplativost najveća (Đukić et al., 2014), odnosno tamo gde postoje veća turistička kretanja. Snažan uticaj na razvoj saobraćajnih sistema imaju turistička kretanja, dok su ta kretanja uslovljena postojanjem i nivoom razvijenosti saobraćajne infrastrukture, što ukazuje na njihovu međusobnu povezanost.

Ovaj rad, biće usmeren na osnove funkcionisanja turističkog tržišta Srbije, na opšti pristup geografskim podacima, kao i na položaj i učešće pojedinih destinacija na turističkom tržištu Srbije. Analiziraće se značaj razvoja saobraćajne infrastrukture, a pre svega aerodroma za razvoj turističkih potencijala okruga gde se aerodromi nalaze, kao i njihov uticaj na poboljšanje i dalji razvoj turističke destinacije.

Uticaj razvoja saobraćajne infrastrukture na razvoj turističkih destinacija u Srbiji

Razvoj turističkih destinacija u Srbiji nije moguć bez uspešnog i strateški osmišljenog razvoja saobraćajne infrastrukture. Efikasno povezivanje različitih lokaliteta, atrakcija i funkcija u prostoru, sa dobrim povezivanjem saobraćajnica na samoj destinaciji sa regionalnim, nacionalnim i međunarodnim saobraćajnicama, čini osnovu za razvoj destinacije i kvaliteta ukupne turističke ponude na destinaciji.

Srbija ima raznovrsnu turističku ponudu. Za Srbiju se danas može reći da ima

samo komparativne prednosti u turizmu, jer poseduje raznovrsnu strukturu turističke ponude, nalazi se u blizini novih i tradicionalnih turističkih tržišta, ima dugu istoriju i opštu prepoznatljivost, očuvane prirodne resurse, relativno dobre komunikacije i veliki ljudski potencijal. (Ubavić, 2015). Kao zemlja koja se nalazi u Jugoistočnoj Evropi (na Balkanskom poluostrvu), a jednim delom svoje teritorije i u Srednjoj Evropi (Panonskoj niziji), republika Srbija ima veoma važan geografski, geostrateški i makroregionalni položaj koji joj obezbeđuje tranzitnu i posredničku ulogu u odnosu na svoje bliže i dalje okruženje (Ubavić, 2016). Geostrateški položaj Srbije i Beograda je izuzetno važan jer je na raskršnici evropskih koridora VII, X i XI, ima odličnu tranzitnu poziciju, sa razvijenom mrežom drumskih, rečnih i plovnih puteva.

Planiranje razvoja saobraćajne infrastrukture na turističkim destinacijama podrazumeva detaljno istraživanje i analiziranje, pre svega postojanja i kvaliteta postojeće saobraćajne strukture, kao i planiranje razvoja mreže saobraćajnica na destinaciji. Pored prostornog planiranja saobraćajne infrastrukture izuzetno je važno uraditi i istraživanje i analiziranje tražnje, odnosno razvoja turizma na toj turističkoj destinaciji, kako bi se utvrdili pre svega potrebni kapaciteti kojima se mogu zadovoljiti potrebe turista u prevozu.

Neophodno je naglasiti, posebno za turističke destinacije u Srbiji, da je prilikom planiranja saobraćajne infrastrukture neophodno voditi računa o zaštiti životne sredine. Posebnu pažnju treba obratiti na ona područja sa izuzetnim prirodnim vrednostima i zdravim elementima. Iako turističku destinaciju uslovljava i čini pre svega, geografski položaj, prirodni elementi i vrednosti kao motivacijskim faktorima, njen razvoj je nemoguć bez razvijenog saobraćajnog sistema.

Gradska i seoska područja koja se nalaze u neposrednoj blizini kvalitetne saobraćajne infrastrukture, imaju veću mogućnost za razvoj turizma i privlačenje većeg broja turista. Podsticanjem rekreativnog, manifesta-

ciog i kongresnog kretanja turista, stvoriće se jedinstveni proizvod koji je sposoban da privuče i zadrži veliki broj posetilaca (Štilić, et.al.2021).

Uloga i značaj određene vrste saobraćaja (drumski, vazdušni, vodeni, železnički) na konkretnoj turističkoj destinaciji zavisice od samog prirodno-geografskog položaja same turističke destinacije.

Saobraćajna infrastruktura u Srbiji

Srbija ima dobar prirodno-geografski položaj za razvoj drumskog, rečnog i vazdušnog saobraćaja (Mišev et al., 2018). Posmatrano iz isključivo prostornog aspekta, Srbija ima relativno dobro razvijenu mrežu drumskih i železničkih saobraćajnica, kao i značajne plovne puteve i dovoljan broj aerodroma (Ratkaj, I., 2002). Kroz teritoriju Srbije prolaze veoma značajne međunarodne saobraćajnice, odnosno najkraće i najefikasnije tranzitne drumske i železničke veze od Zapadne Evrope do dela Južne Evrope i Bliskog i Dalekog istoka.

Republika Srbija može da razvije turizam do nivoa na kojem on postaje jedan od ključnih ekonomskih sektora (Khoja et al., 2021) ukoliko se pre svega značajnije ulaže u saobraćajnu infrastrukturu. Aerodromi imaju centralni značaj za razvoj kvalitetnog turizma. Turizam jedne zemlje zavisi, i u budućnosti će još više zavisiti, od razvijenosti infrastrukture za vazdušni saobraćaj. (Tornjanski, 2005). Za veći broj dolazaka stranih turista, neophodno je ulagati u aerodrome (Sæþórsdóttir et al., 2020; Wamboye et al., 2020; Florido-Benítez, 2022) koji su manji, ali strateški značajni za turizam. Manji aerodromi mogu približiti turistima one delove Srbije koji su veoma atraktivni kao turističke destinacije. Za napredak domaćeg avio-saobraćaja i domaćeg turizma, neophodno je da zemlja ulaže u infrastrukturu svojih aerodroma. Otvaranje manjih aerodroma po teritoriji Srbije, predstavlja polaznu tačku razvoja turizma u svim delovima zemlje.

Srbija se na raskršću glavnih saobraćajnih koridora VII i X te je ulaganje u

saobraćajnu infrastrukturu i razvijen saobraćaj, izuzetno važno ne samo za razvoj turizma u zemlji, već i za privredni razvoj.

Najvažnija međunarodna saobraćajnica koja prolazi kroz Srbiju je Koridor 10 koji je sa stanovišta privrede zemlje i razvoja turizma izuzetno značajan. Saobraćajni pravac ka Grčkoj, krak koji se odvaja ka Bugarskoj i buduća saobraćajnica Južni Jadran (železnica i autoput) predstavljaju stub cele saobraćajne mreže neophodne za dalji razvoj privrede i turizma u Srbiji.

Koridor 10 je jedan od panevropskih saobraćajnih koridora. Trasa ide od Austrije do Grčke i većim delom prolazi kroz Sloveniju, Hrvatsku, Srbiju i Makedoniju. Koridor 10 čini kako železnički koridor sa 2.528 km dugom prugom kao i drumski koridor 2.300 km dužine.

Drumski koridor 10 čine sledeći Evropski putevi: E70: deonica Batrovci, opština Šid (granica sa Hrvatskom)–Beograd, E75: deonica Horgoš, opština Subotica (granica sa Mađarskom) –Beograd–Tabanovce, opština Preševo (granica sa Makedonijom) i E80: deonica Niš–Gradina, opština Dimitrovgrad (granica sa Bugarskom).

Država Srbija je u svojoj Strategiji razvoja turizma (Strategija, 2016), stavila razvoj saobraćajne infrastrukture kao jedan od izuzetno značajnih zadataka za dalje unapređenje turizma zemlje. Planirano je značajno unapređenje saobraćajne infrastrukture, pre svega na drumskim i železničkim koridorima, ali i unapređenje avio-prevoza.

U prethodnih par godina intenzivirani su radovi na završetku Koridora X na oba kraka (prema Bugarskoj i Makedoniji), uspešno su počeli radovi na koridoru XI (Beograd–Južni Jadran), i nastavljena je rekonstrukcija železničkog Koridora X. Ugovorena je izgradnja pruge za brze vozove između Budimpešte i Beograda, te je do sada izgrađena brza železnica na delu od Beograda do Novog Sada. U prethodnim godinama država je rekonstruisala domaću avio kompaniju Air Serbia.

Kada su u pitanju aerodromi, Srbija pored glavnog aerodroma „Nikola Tesla“ u Beogradu, koji je regionalni centar za avio

prevoz, raspolaže i drugim manjim aerodromima koji mogu snažno da razviju turizam u svim delovima zemlje. Povećavanjem broja aerodroma u važnim turističkim delovima Srbije, snažno će razviti ne samo turizam, već i privredu uopšte.

Značaj uključivanja aerodroma u Kraljevu i Užicu na razvoj turizma na tim destinacijama

Region zapadne Srbije, a posebno planine Zlatibor, Zlatar, Planina Tara i Mokra Gora, raspolažu sa izuzetnim atrakcijama za turiste. Ovaj region predstavlja jednu od potencijalno najjačih karika u uspostavljanju turističkog sistema Srbije. U ovom regionu postoje značajna kulturna nasleđa, prirodna bogatstva, reke i jezera, zatim Tara, Zlatibor i Zlatar, Uvac, Mokra Gora (Šarganska osmica i Drvengrad), te manastir Mileševa, Kopaonik, Guča kao tradicionalne mikrodestinacije. Može se reći da ovaj region ima najveći potencijal kvantitativnog rasta turizma u Srbiji. Za rast turizma u ovom regionu neophodno je rešiti, pre svega, pitanje saobraćajne infrastrukture, kao i druga pitanja destinacijskog menadžmenta.

Okolina grada Kraljeva, pored samih atrakcija u samom gradu Kraljevu, ima izuzetno značajan za turizam, planinski centar Kopaonik. On predstavlja izuzetno atraktivnu turističku destinaciju sa svojim bogatim kulturnim nasleđem, prirodnim bogatstvima, ski-centrom i banjskim mestima. Olakšan pristup planinskom centru Kopaonik, posebno u zimskom periodu, izuzetno je važan za dalji razvoj turizma, odnosno za dolazak većeg broja domaćih i stranih turista.

U podnožju planine nalaze se Jošanička, Lukovska i Kuršumlička Banja, a u širem okruženju Vrnjačka, Mataruška i Bogotovačka Banja. U ovom okrugu Kraljeva i Kopaonika, nalazi se veliki broj srednjevekovnih utvrđenja-gradova, crkava i manastira. Među najpoznatijima su Stari Ras, Studenica i Sopoćani.

Kopaonik je udaljen od Beograda 250 km, Novog Sada 340 km, Kragujevca 160 km, Kraljeva 110 km, Kosovske Mitrovice

75 km, Skoplja 190 km, Podgorice 330 km, što ga sa železničkom prugom Beograd–Kraljevo–Skoplje kao i aerodromom u Kraljevu, čini dobro povezanim sa drugim domaćim i stranim regionima.

Za razvoj turizma ovog regiona izuzetno je važan avionski saobraćaj i povezanost sa aerodromom. Postojanje aerodroma predstavlja veliku prednost u privlačenju stranih turista, koji ujedno olakšava putovanje od emitivne do receptivne destinacije.

Značaj razvoja saobraćajne infrastrukture na razvoj Kraljeva kao turističke destinacije

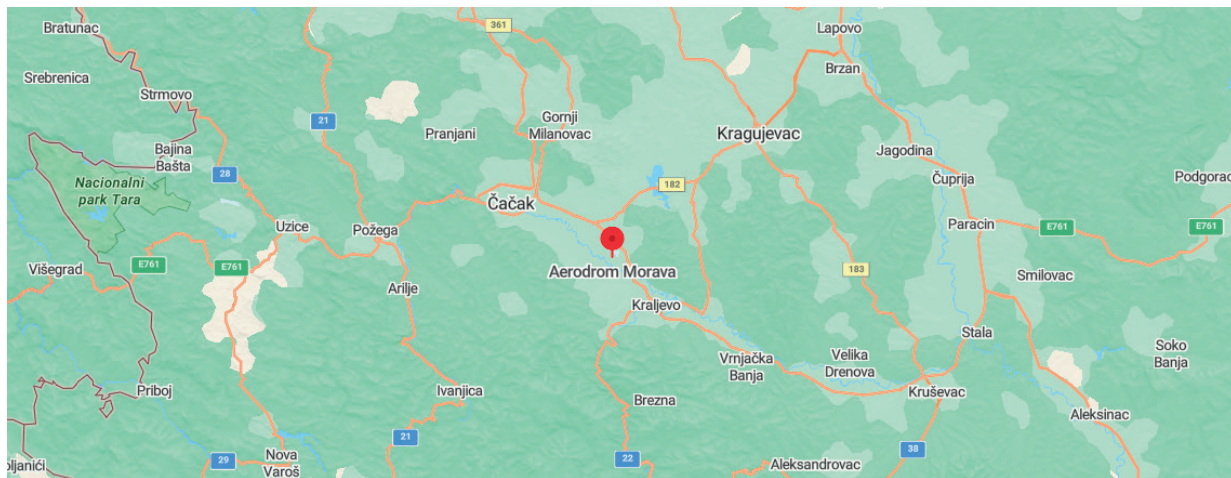
Aerodrom „Morava“ u Kraljevu se nalazi na strateški izuzetno povoljnoj lokaciji, jer se nalazi pre svega u blizini privrednih centara i atraktivnih turističkih destinacija. Ovaj aerodrom je povezan sa magistralnim

putevima (M5, M22, M23, kao i planiranog autoputa E76), što ga čini izuzetno važnim za razvoj privrede i turizma u ovom regionu. Aerodrom je povezan magistralnim putem E-761 (državni put IB-22), koji se nalazi približno na polovini deonice Kraljevo–Preljina.

Aerodrom „Morava“ u Kraljevu postoji od 1967. godine kao vojni aerodrom, koji je pretpreo ozbiljna oštećenja 1999. godine, a zatim 2011. godine se krenulo u rekonstrukciju i uređenju u civilni aerodrom. Godine 2016. aerodrom „Morava“ je zvanično otvoren kao treći komercijalni aerodrom u Srbiji sa međunarodnim oznakama IATA: KVO i ICAO: LYKV.

Sa aerodroma „Morava“ u Kraljevu trenutno, samo srpska nacionalna avio-kompanija Air Serbia obavlja redovan avio saobraćaj, na tri destinacije: Istanbul, Tivat i Solun u letnjoj sezoni.

Slika 1. Lokacija aerodroma „Morava“, Kraljevo

Izvor: <https://www.google.com/maps>

Slika 2. Aerodrom Morava (IATA: KVO), Kraljevo

Izvor: <https://kvo.aerodromisrbije.rs/>

Prema podacima Republičkog zavoda za statistiku, grad Kraljevo obuhvata prostor od 1.539 km². Teritorija grada Kraljeva obuhvata 92 naseljena mesta, podeljenih u 84 katastarske opštine.

Grad Kraljevo ima veoma povoljan saobraćajni položaj i predstavlja prirodnu raskršnicu drumskih i vodenih puteva centralne Srbije. Nalazi se u središnjem delu Srbije i zauzima prostor oko donjeg toka reke Ibar i srednjeg dela toka reke Zapadne Morave. Dolinom Zapadne Morave vode važne železničke i drumske komunikacije.

Teritoriju grada presecaju važne drumske saobraćajnice, a najbitniji su putni pravac Ibarska magistrala, koja od Beograda vodi preko Preljine i Kraljeva, prema Raški, a dalje jednim krakom prema Novom Pazaru i crnogorskom primorju, a drugim krakom prema Kosovskoj Mitrovici, Skoplju i dalje prema Grčkoj. Drugi putni pravac je Zapadno-moravska magistrala koja preko Kraljeva povezuje Bosnu i Hercegovinu i Zapadnu Srbiju (Užice, Čačak) sa evrop-

skim koridorom X. Na ova dva najznačajnija putna pravca uključuje se i putni pravac koji povezuje Kraljevo sa Kragujevcem i dalje sa evropskim koridorom X, što ujedno čini najkraću vezu grada Kraljeva sa tom evropskom saobraćajnicom.

Železnička mreža grada Kraljeva, ukupne dužine 125,1 km sastoji se od jednokolosečne magistralne pruge Lapovo–Kosovo Polje dužine 80,4 km (na teritoriji grada Kraljeva), jednokolosečne regionalne pruge Stalać–Požega dužine 36,7 km (na teritoriji grada Kraljeva) i industrijskih koloseka dužine oko 8 km. Pružni objekti na teritoriji grada Kraljeva su u dosta lošem stanju. Prema Čačku i Užicu grad Kraljevo se vezuje za dramsku i železničku magistralu Beograd–Bar. U tom pravcu preko Priboja i Rudog vodi saobraćajna veza sa Bosnom i Hercegovinom na zapad.

Kraljevo ima dva aerodroma, vojno-civilni aerodrom „Morava“ i sportski aerodrom u Kraljevu. Aerodrom „Morava“ udaljen je 16 kilometara od centra Kraljeva,

nalazi na strateški izuzetno povoljnoj lokaciji i predstavlja značajan faktor u razvoju turizma u ovom gradu i regionu.

Sa stanovništa atraktivnosti grada Kraljeva kao turističke destinacije pre svega čini bogato kulturno-istorijsko nasleđe, a pre svega, veoma značajni spomenici kulture: manastir Studenica, iz XII veka, manastir Žiča iz XIII veka, kao i srednjovekovna tvrđava Maglič, sa svojom palatom, crkvom i odbrambenim kulama iz XIII veka. Izuzetan značaj za turizam imaju i lokalni turistički pravci koji vode od Kraljeva ka manastiru Žiči i Mataruškoj Banji, ka Vrnjačkoj Banji i severnom podnožju Goča i ka Ljubostinju u južnom delu Gledičkih planina. Pored toga, postoje i bočni putevi koji se od Ibarske magistrale odvajaju ka Studenici, Jošaničkoj Banji i ka Kopaoniku.

Grad Kraljevo poseduje resurse neophodne za razvoj svih vidova kontinentalnog turizma. Najvažniji resursi na našem području su svakako termalni i termo mineralni izvori, zatim reke Ibar i Morava, onda planine Goč i Stolovi, kao i naučno istraživački Rezervat „Lojanik“ i Rezervat biosfere Golija-Studenica.

Aerodrom „Moraonik“ je u blizini turističke destinacije Kopaonik koji je, izuzetno atraktivna turistička destinaciji u Srbiji, koja daje mogućnost privlačenja međunarodnih, nacionalnih, regionalnih i lokalnih gostiju, te je ulaganje u aerodrom u njegovoj blizini izuzetno važna strateška stvar zemlje. Kopaonik ima dobru povezanost i velike mogućnosti za dolazak turista avionom, ali isto tako i drumskim i železničkim putem.

Preko Kraljeva, odnosno Čačka i Užica ova regija Kopaonika je povezana, prugom Beograd-Bar, sa Podgoricom i crnogorskim primorjem. Do Kopaonika se može stići drumskim putem, i to Ibarskom magistralom od Kraljeva preko Biljanovca i Jošaničke Banje, od Kosovske Mitrovice i Raške preko Rudnice i autoputem, od Pojata preko Kruševca, Brusa i Brzeća.

Turizam je jedan od značajnih potencijala grada Kraljeva. Saobraćajna infrastruktura treba da omogućiti bolje povezivanje

značajnih turističkih resursa grada Kraljeva. Veoma bogato kulturno istorijsko nasleđe, prirodni termalni i termo-mineralni izvori, očuvana prirodna sredina, značajne sportsko rekreativne i kulturne manifestacije predstavljaju snažan, a nedovoljno iskorišćen turistički potencijal ovog grada.

Nerazvijena saobraćajna infrastruktura ovog područja, nedovoljno iskorišćeni turistički potencijali pre svih prirodnog lečilišta i odmarališta Mataruška i Bogutovačka Banja i područja Goča, nepovezanost sa turističkom ponudom u regionu, predstavljaju više nego dovoljan razlog za dalji razvoj aerodroma i saobraćajnica u ovom regionu.

Dobrim planiranjem i razvojem saobraćajne infrastrukture, omogućiće se dalji razvoj turizma ovog grada. Povećan broj turista uslovljen boljom povezanošću, doprineće revitalizaciji Mataruške i Bogutovačke Banje, samog grada Kraljeva i razvojem i promocijom regionalne turističke ponude grada Kraljeva. Ulaganje u saobraćajnu infrastrukturu grada Kraljeva je izuzetno važno, jer grad ima ogroman potencijal da postane jedan od važnih centara kontinentalnog turizma u Srbiji.

Glavni uslov koji omogućava da se ove oblasti približe turistima, odnosno savremenim zahtevima koje zahteva turistička privreda jeste postojanje dobre saobraćajne infrastrukture do destinacije.

Značaj razvoja saobraćajne infrastrukture na razvoj Zlatiborskog okruga kao turističke destinacije

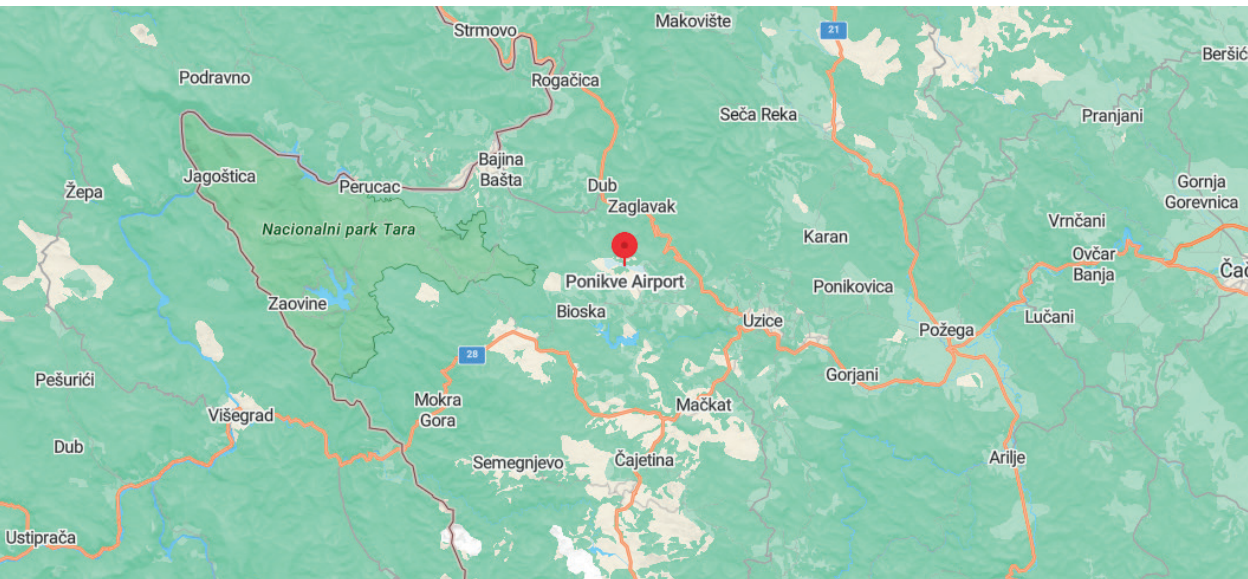
Zlatiborski okrug ima izuzetno veliku ulogu u turističkim potencijalima Srbije. Nalazi se u delu Srbije koji ima veliki broj vodenih tokova, planinskih centara, šuma i drugih brojnih prirodnih bogatstava i kulturno istorijskih spomenika. Severozapadno od Užica, na udaljenosti od 18 km, nalazi se aerodrom „Ponikve“. Ovaj aerodrom je izgrađen 80-tih godina prošlog veka i koristio se prvobitno u vojne svrhe. Za vreme bombardovanja 1999. godine potpuno mu je uništena aerodromska infrastruktura, izuzev kontrolnog tornja. Kako rekonstrukcija po-

stojeće infrastrukture predstavlja veliku priliku za smanjenje globalne potrošnje energije i unapređenje održivog razvoja (Puška et al., 2023b), nakon saniranja i rekonstrukcije aerodroma, odlučeno je da se aerodrom opet pusti u promet, 2013. godine, pre svega zbog izuzetnog značaja kako za privredu, tako i za turizam Srbije. Aerodrom „Ponikve“ (ICAO: LYUZ, IATA: UZC) je karakterističan po velikoj nadmorskoj visini (918 m) i relativno velikoj dužini poletno-sletne staze, koja je provobino iznosila 3.087 m, a nakon bombardovanja iznosi 2.212 m.

Izuzetno dobar položaj ovog aerodroma doprineće daljem rastu i razvoju turizma ovog dela Srbije. Aerodrom se nalazi u

regionu zapadne Srbije, na području Zlatiborskog okruga koji obuhvata 10 opština na površini od 6.172 km². Geografski položaj ovog okruga je izuzetno važan za privredu i turizam Srbije, jer se nalazi na trameđi između Republike Srbije, Bosne i Hercegovine i Crne Gore. Turisti koji se očekuju da će dolaziti zahvaljujući lakšem pristupu i postojanju aerodroma su pre svega strani turisti iz regiona. Aerodrom se nalazi na tri sata važnje od teritorije severne Crne Gore i istočne teritorije Bosne i Hercegovine. U Srbiji aerodrom se nalazi u blizini izuzetno značajnih turističkih centara: Tara (40 km), Mokra Gora (42 km), Zlatibor (44 km).

Slika 3. Lokacija aerodroma „Ponikve“, Užice

Izvor: <https://www.google.com/maps>

Slika 4. Aerodrom Ponikve (IATA: UZC), Užice

Izvor: <https://aerodromponikve.rs>

Zbog svog položaja ovaj aerodrom ima veliki značaj za razvoj turizma, odnosno za razvoj svih okolnih turističkih destinacija koje su u blizini ovog aerodroma. Korišćenjem ovog aerodroma, povećaće se broj turista koji će želeći da obiđu ovaj deo turističke ponude Srbije, što će dovesti do dalje izgradnje infrastrukture, pre svega putne mreže, a zatim i drugih kapaciteta za smeštaj i boravak turista.

Aerodrom se nalazi u blizini izuzetno atraktivnih turističkih destinacija, sa izuzetnim prirodnim celinama, interesantnim za turiste. Među najvažnijim su, nacionalni park Tara; park prirode Šargan – Mokra Gora, Zlatibor i Golija, jedanaest specijalnih i strogih rezervata prirode, tri predela izuzetnih odlika: Ozren – Jadovnik, Kamena Gora i park šume Ivlje na Zlataru, te geološke atrakcije, kao što su pećina Bukovik (Nova Varoš), Potpećka pećina (Užice) i Stopića pećina (Čajetina). Pod međunarodnom zaštitom, u ovom okrugu nalazi se Peštarsko polje. Pored ovih prirodnih bogatstava, okrug ima brojna kulturno-istorijska

dobra, kao što su brojni spomenici kulture, od čega 4 srednjovekovna grada, 11 manastira, 16 crkava i dr.

Aerodrom se nalazi relativno blizu i sa granicom sa Bosnom i Hercegovinom i sa Crnom Gorom, što će omogućiti veći priliv turista iz ovih susednih država.

Saobraćajna infrastruktura teritorije Zlatiborskog okruga je dobro razvijena i pored postojanja aerodroma „Ponikve“, kroz ovaj okrug prolazi i železnička pruga Beograd–Bar, kao i nekoliko najvažnijih državnih puteva I reda. Državni putevi koji prolaze kroz ovaj okrug su:

- krak državnog puta IA reda, broj A2 (koridor 11) prema granici sa Bosnom i Hercegovinom, na deonici Požega–Užice–Kotroman/Vardište
- državni put IB reda, broj 29, deonica Sjenica–Prijepolje–Jabuka prema granici sa Crnom Gorom
- državni put IB reda, broj 28, deonica Užice–Bajina Bašta–Ljubovija i deonica Sušica–Krema–Vardište

- državni puta IB reda broj 21, deonica Valjevo–Kosjerić–Požega–Arlje
- državni puta IB reda broj 23, deonica Ovčar Banja–Požega–Užice–Prijepolje–Gostun,
- državni put IA, broj A2–izgradnja autoputa (koridor 11) deo rute Beograd–Čačak–Požega–Arlje–Ivanjica–Sjenica–Boljare (granica sa Crnom Gorom)

Prema Crnoj Gori postoje dva drumska i jedan železnički granični prelaz i to: na putnom pravcu Prijepolje–Pljevlja i Prijepolje–Bijelo Polje, a na pruzi Beograd–Bar nalazi se železnički granični prelaz na području opštine Priboj. Prema Bosni i Hercegovini nalaze se tri drumska granična prelaza: na području grada Užica, Bajina Bašta i Uvac na području opštine Priboj.

Ulaganje u dalji razvoj saobraćajne infrastrukture omogućiće snažniji razvoj turističkih destinacija u ovom okrugu. Najveći značaj od daljeg ulaganja u aerodrom „Ponikve“ jeste u povezivanju zapadne Srbije i istočnih delova teritorije Bosne i Hercegovine vazдушnim putem sa evropskim destinacijama. Povećanje broja stranih i domaćih turista doprineće unapređenju ne samo turizma, već i privrede ovih prostora.

Isplativost ulaganja u aerodrom „Ponikve“ je u direktonoj vezi sa turističkim potencijalom Zlatiborskog okruga. Takođe, za dalje povećanje turističkog potencijala ovog okruga važno je da se poveća broj dolazaka stranih turista, što je direktno vezano za postojanje vazdušnog saobraćaja, koji zbog svoje brzine i udobnosti prevoza snažno utiče na dalji rast turizma. Dakle, ulaganje u aerodrom „Ponikve“ je od izuzetne važnosti za razvoj turizma Zlatiborske regije i područja zapadne Srbije.

Zaključak kroz diskusiju

Poznavanje pravaca kretanja turista je od izuzetnog značaja za planiranje i izgradnju saobraćajne infrastrukture na određenoj destinaciji. Kretanja turista i njihova zainteresovanost za određenu turističku destinaciju podstiče razvoj saobraćajne infrastrukture. Povoljan prirodno-geografski položaj Srbije

predstavlja komparativnu prednost za razvoj svih vidova saobraćaja, drumskog, rečnog i vazdušnog saobraćaja koji će omogućiti privlačenje većeg broja turista i razvoj turističkih destinacija u Srbiji.

Odgovarajuće okolnosti, pravo vreme i odgovarajuće cene, kao tri ključna aspekta donošenja odluka o budućoj rezervaciji avio usluga (Štilić et al., 2022), bi trebalo imati na umu prilikom razmatranja isplativosti određenih aerodroma, s obzirom da postoji veliki hub u Temišvaru, Osijeku, Tuzli u regionu.

Unapređenje saradnje aerodroma sa turističkim i privrednim subjektima u regionu u kojem se nalaze jeste od ključnog značaja za dalji razvoj turizma u regionu. Povećanje saobraćajne dostupnosti, visok kvalitet saobraćajne infrastrukture predstavljaju jedan od najznačajnijih elemenata ponude određene turističke destinacije.

Dalji razvoj turizma nije moguć ukoliko turističke destinacije nemaju pored odgovarajućeg hotelskog smeštaja i zanimljivih sadržaja, adekvatan pristup. Izgradnja dodatne turističke infrastrukture na prostorima gde je ona nedovoljna, predstavlja sledeći korak u razvoju turizma Srbije. Pored postojanja antropogenih i prirodnih turističkih motiva, moraju postojati i odgovarajuće saobraćajne pretpostavke, a posebno za privlačenje većeg broja stranih turista neophodno je postojanje aerodroma, blizina autoputeva i drugih saobraćajnica od aerodroma do turističkih atrakcija. Aerodromi i prateća putna infrastruktura omogućiće lak i siguran pristup do turističkih destinacija, u ovom regionu. Svetski tur operatori će moći dodati turističke atrakcije iz ovog regiona, ukoliko imaju adekvatan pristup toj destinaciji, te je ulaganje u saobraćajnu infrastrukturu, posebno u razvoj aerodroma izuzetno važan za privlačenje domaćih, a pre svega stranih turista. Međutim, trebalo bi imati na umu da ekonomski prosperitet i razvoj zemlje zavise od mnogih faktora, od kojih su ekonomske slobode jedan od ključnih (Puška et al., 2023a). One omogućavaju povećanje investicija i podstiču razvoj ekonomije.

Za dalji razvoj turizma Srbije, odnosno gradskih i drugih turističkih destinacija u Srbiji važan faktor je unapređenje kvaliteta prvenstveno saobraćajne infrastrukture. Kvalitet ponude turističke destinacije bitno zavisi od kvaliteta i razvijenosti saobraćaja, te je važno unaprediti kvalitet istog kroz definisanje i realizaciju infrastrukturnih programa i projekata, koji bi se prvenstveno odnosili na intenzivnija ulaganja u razvoj avio-saobraćaja, aerodroma i unapređenje kvaliteta putne mreže od aerodroma do turističkih destinacija. Uključivanje manjih aerodroma predstavlja mogućnost za bolje praćenje i trendova u turizmu koje se odnose pre svega na promene u načinu transporta, odnosno sve veće potrebe za korišćenjem niskobudžetnih avio prevoznika, koji će biti pre zainteresovani za lociranje na manjim aerodromima.

Kvalitetna saobraćajna infrastruktura, sa posebnim akcentom na dobru povezanost sa emitivnim tržištima i razvijenost avio-saobraćaja je jedan od ključnih faktora za dalji rast i razvoj turizma u Srbiji. Dominantan oblik saobraćaja u međunarodnom turizmu je vazdušni saobraćaj, te je izuzetno važno povećati kapacitete aerodroma, uključivati manje aerodrome i proširiti broj avio-linija prema svim emitivnim tržištima.

Literatura

Bakić, O. (2002), Marketing menadžment turističke destinacije, Ekonomski fakultet u Beogradu.

Đukić, M., Lazić, M., & Vuković, D. (2014). Ekonomske koristi ulaganja u transportnu infrastrukturu.

Florido-Benítez, L. (2022). The impact of tourism promotion in tourist destinations: a bibliometric study. *International Journal of Tourism Cities*, 8(4), 844–882. <https://doi.org/10.1108/ijtc-09-2021-0191>

Khoja, A. H. A., Kovačević, M. S., Gardašević, J., & Mohamoud, O. (2021). Održivi turizam u funkciji privrednog razvoja. *Ecologica*. <https://doi.org/10.18485/ecologica.2021.28.103.4>

Koo, T., Papatheodorou, A., Spatial evolution of airports: A new geographical economics perspective, Bitzan, J. Peoples (Eds.), *Airport economics - Advances in airline economics series*, Vol. 6, Emerald Group Publishing, Bingley (2017), pp. 237-261

Mathieson A., Wall G., (1990): *Tourism: Economic, Physical and Social Impact*, Longman, Harlow, 12

Mišev, G., Stanojević, P., (2018), Neki aspekti bezbednosti srpske infrastrukture na „Novom putu svile“ // *Novi put svile: evropska perspektiva: bezbednosni izazovi/rizici unutar Inicijative 16+1* / [ed. Vladimir N. Cvetković]. - ISBN 978-86-80144-24-5., p. 193–207.

Program razvoja turizma grada Kraljeva 2019- 2020. godine, Kraljevo, decembar 2018. G.

Puška, A., Štilić, A., Nedeljković, M., Maksimović, A. (2022). Dex-Based Evaluation of Sustainable Rural Tourism in Bosnia and Herzegovina. *Tourism and Hospitality*, 3(2). <https://doi.org/10.3390/tourhosp3040059>

Puška, A., Štilić, A., & Stojanović, I. (2023a). Approach for multi-criteria ranking of Balkan countries based on the index of economic freedom. *Journal of Decision Analytics and Intelligent Computing*, 3(1), 1–14. <https://doi.org/10.31181/jdaic10017022023p>

Puška, A., Štilić, A., & Stević, Ž. (2023b). A Comprehensive Decision Framework for Selecting Distribution Center Locations: A Hybrid Improved Fuzzy SWARA and Fuzzy CRADIS Approach. *Computation*, 11(4). <https://doi.org/10.3390/computation11040073>

Ratkaj, I., (2022), Saobraćajno–geografski položaj Srbije, Zbornik radova- Geografski fakultet Univerziteta u Beogradu, br.50, str.33-46

Republički zavod za statistiku, www.stat.gov.rs

Strategija razvoja turizma Republike Srbije za period od 2016. do 2025. godine

Sæþórsdóttir, A. D., Hall, C. M., & Wendt, M. (2020). From Boiling to Frozen? The Rise and Fall of International Tourism to Iceland in the Era of Overtourism. *Environments*, 7(8), 59. <https://doi.org/10.3390/environments7080059>

Štilić, A., Nicić, M., & Njeguš, A. (2022). Global Distribution Systems Versus New Distribution Capability and Internet of Things. *The European Journal of Applied Economics*, 19(1), 81-97. <https://doi.org/10.5937/EJAE19-36420>

Štilić, A., Tornjanski, A., Pindžo, R., (2021), Uticaj pandemije COVID-19 virusa na turizam u Srbiji, pozitivni primer Niške banje, XIII naučno-stručna konferencija sa međunarodnim učešćem - Hotelska kuća 2021, HORES.

Štros, D., Coner, M. i Bukovinski, D. (2018). Turistički potencijali u jedinicama regionalne i lokalne samouprave s naglaskom na područje Zagrebačke županije. *Zbornik radova Međimurskog veleučilišta u Čakovcu*, 9 (1), 80-86. <https://hrcak.srce.hr/202080>

Tornjanski, A., (2015). Efekti strateškog partnerstva kompanije Air Serbia na poslovanje aerodroma Beograd, *Ekonomski vidici*, XX, Br. 1, str. 81 - 93.

Ubavić, P., (2015), Turistička politika i mogući pravci razvoja turizma u Srbiji, *Ekonomija - teroja i praksa*, Godina VIII, broj 1, str. 16–31.

Ubavić, P., (2016), Pozicioniranje Srbije kao turističke destinacije na međunarodnom turističkom tržištu, *Megatrend revija*, Vol. 13, No 2, 97-118.

Vujović, S., Spaić, J., Vučković, J., (2011). Značaj saobraćajne infrastrukture za razvoj turizma, *Zbornik radova „Koridor 10 u funkciji društvenog razvoja Srbije“*. Naučni skup. CIP-NB Srbije 316.42(497.11)(082), 625.711.1(4)(082). ISBN 978-86-85985-18-8. COBISS.SR-ID 185076236. Centar za strateška istraživanja nacionalne bezbednosti, Beograd, 28-30. Januar 2011. godine, Ribarska Banja. (str:135-148).

Van den Berg, L., Van der Borg, J. & Van der Meer, J. (1995). *Urban tourism: Performance and Strategies in Eight European Cities*. Avebury, Aldershot.

Wamboye, E., Nyaronga, P. J., & Sergi, B. S. (2020). What are the determinants of international tourism in Tanzania? *World Development Perspectives*, 17, 100175. <https://doi.org/10.1016/j.wdp.2020.100175>